

GAZDASÁGI VERSENYHIVATAL

„VERSENYJOG MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EU-BAN” CÍMŰ TANULMÁNYI VERSENY
2017

Gyimes Lilla Alina, Kiss Tamás

**Ki felel kiért? A másért való felelősség
kérdésköre kartelljogsértések esetén**

BUDAPEST

2017

Tartalom

BEVEZETÉS	3
A BETUDÁS KÉRDÉSKÖRE	6
GAZDASÁGI EGYSÉG FOGALMA.....	8
A MAGYAR SZABÁLYOZÁS.....	9
ALKOTMÁNYOSSÁGI KITEKINTÉS.....	11
VÁLLALKOZÁSOK TÁRSULÁSÁNAK FELELŐSSÉGE	13
TÁRSULÁSOK TAGJAINAK FELELŐSSÉGE ÖSSZEHASONLÍTVA AZ EURÓPAI SZABÁLYOKKAL	14
Egy példa napjainkból.....	16
GAZDASÁGI EGYSÉG A GYAKORLATBAN.....	17
TÉNYLEGES BEFOLYÁSGYAKORLÁST MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK	18
PASSZÍV RÉSZVÉTEL A VERSENYJOGSÉRTÉSBEN	22
KARTELLBEN RÉSZT NEM VEVŐ VERSENYTÁRS MAGATARTÁSÁÉRT VALÓ FELELŐSSÉG	23
ÖSSZEGZÉS.....	25
IRODALOMJEGYZÉK:	26
HIVATKOZOTT JOGESETEK:.....	27

BEVEZETÉS

Első látszatra a jogellenes magatartásért való felelősség megállapítása egyszerű kérdésnek tűnhet, hiszen a laikus személy számára is egyértelmű, hogy azt a személyt kell szankcionálni, aki a versenyjogi jogsértést ténylegesen elkövette. Azonban közelebbről megvizsgálva láthatjuk, hogy a versenyjogsértésben bizony más vállalkozások is részt vehetnek, vagy a hatékonyabb prevenció érvényesülése érdekében célszerűbb eszköz lehet a közvetlen elkövető szankcionálása helyett egy másik vállalkozás bírságolása. Felmerülhet továbbá az is, hogy az elkövető vállalkozás valamilyen háttérben működő vállalkozás utasításait hajtotta végre. Napjainkban természetesnek tűnik, hogy egy vállalkozás befolyással rendelkezik egy másik vállalkozásban, azonban annak meghatározása, hogy milyen mértékű befolyás szükséges a befolyásoló vállalkozás felelősségre vonásához, valamint miben merül ki ez a befolyásoló magatartás már komplexebb és mélyrehatóbb vizsgálódást kíván.

A másért való felelősség nem csupán egy globalizáció szülte modern jelenség, már a római jogban is megtalálhatóak voltak eme jogintézmény bizonyos elemei, amelyek a mai napig változatlanul fennállnak. Ahhoz, hogy e különleges felelősségi alakzat lényegét megértsük, szükséges először egy rövid jogelméleti kitekintést lefolytatni.

A felelősség fennállása szempontjából meghatározó jelentőségű az a felelősségalapító összefüggés, amely a sérelem és a felelőssé tett személy magatartása között fennáll. A kötelezettség és a sérelem közötti felelősségalapító összefüggést a jogalkotó alapvetően objektív és szubjektív alapon tételezheti. Fontos előre tisztázni, hogy a másért való felelősség az objektív és a szubjektív felelősség között helyezkedik el. A vizsgálandó felelősségi alakzatot mind a szerződési, mind a szerződésen kívüli jogviszonyokban is megtalálhatjuk, ezt a fajta felelősséget Földi András a felelősség „keresztülfekvő”¹ jellegének nevezi. A kontraktuális oldalon olyankor beszélhetünk másért való felelősségről, amikor az egyik szerződő fél a másik félnek a szerződési érdeket sértő módon okoz kárt. A deliktuális szférában a másért való felelősség akkor fedezhető fel, amikor valaki a más személy által elkövetett deliktumért azon az alapon tartozik felelősséggel, mert őt a deliktum elkövetőjéhez bizonyos felelősségalapító jogviszony köti.

¹ Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Budapest, 2004, Rejtjel Kiadó, 96.o.

A másért való felelősséget az objektív és a szubjektív felelősség átmeneti alakzataként is szokás jellemezni. Földi megállapítása² szerint ezt a jellegét leginkább a vétkesség különböző kategóriáival lehet szemléltetni, amikor tehát valaki a saját vétkességén felül más vétkességéért is felelősséggel tartozik. Munkájában Földi a vétkesség variációiként a következő kategóriákat különbözteti meg: (1) amikor mindkét fél vétkes; (2) csak a felelőssé tett személy vétkes; (3) csak a károkozó vétkes; (4) egyik fél sem vétkes. Az elhatárolás az objektív és a szubjektív felelősségtől nehézkesnek bizonyul az (1) és (4) esetben, a (2) eset pedig tulajdonképpen a szubjektív felelősség körébe tartozik. A másért való felelősséget tehát valójában a (3)-as számú variációban találhatjuk meg, vagyis amikor a károkozó személy tartozik felelősséggel. Az európai jogtudományban a másért való felelősséget leginkább más vétkességéért való felelősségnek tekintik.

Földi megítélése³ szerint „[...] egy felelősségi viszony másért való felelősségi jellege nem függ attól, hogy a vétkességi momentum melyik fent vázolt variációja forog fenn.” Szerinte nem valamelyik fél vétkessége a legfőbb meghatározó tényező, hanem a felelősségalapító jogviszony, amely a felelőssé tett harmadik személyt a károkozóhoz köti. A vétkesség szempontjából elég, ha legalább elvi szinten felmerülhet a felelőssé tett illetve a károkozó vétkessége, így akár a (4)-es variáció is a másért való felelősség egyik tényállását képezheti. Földi rámutat arra, hogy olyan esetekben, amikor a károkozó és a felelőssé tett személy vétkessége alapján véve és teljes mértékben irreleváns, nem jöhet szóba semmilyen felelősségi forma, tehát másért való felelősség sem. Egy ilyen eset már ugyanis abszolút helytállásnak minősülne. A felelősségalapító jogviszony szempontjából létfontosságú az a megállapítás, hogy a felelőssé tett személy és a károkozó közötti jogilag releváns kapcsolat jogellenes magatartáson nem nyugodhat, nem ütközhet törvénybe. Nem eleme például az, hogy a felelőssé tett személynek a károkozó tevékenységéből haszna származzon, de kettejük között még alá-fölérendeltségi viszonynak sem szükséges fennállnia.

A felelősségalapító jogilag releváns kapcsolat a prevencióval van szoros összefüggésben, a prevenció jogpolitikai értelemben képezi a másért való felelősség alapját. A fent tárgyalt jogilag releváns kapcsolat lehetőséget ad általában arra, hogy a felelőssé tett személy a károkozó magatartását ellenőrizhesse, sőt a felelőssé tett személyt arra biztatja, hogy a károkozó tevékenységét figyelemmel kísérje, és éljen a pozitív irányú befolyásolás lehetőségével vagy egyes esetekben a kiválasztással is. Azonban a másért való felelősség kategóriáját nem minden esetben lehet a prevenció oldaláról megközelíteni, a felelőssé tett és a károkozó közötti jogilag releváns kapcsolat nem képezi szükségszerűen a vizsgálandó tárgy alapját, ugyanis vannak esetek, amikor a

² Földi, 2004, 96.o.

³ Földi, 2004, 98.o.

károsult érdekeinek védelme fontosabb szempont, és ezért e cél megelőzi a prevenciót. A károsult oldaláról a másért való felelősség sokszor úgy jelenik meg, hogy nem szükséges „[...] keresnie a konkrét károkozót, vagy nem kell annak korlátozott fizetőképessége miatt rosszabb pozícióba kerülnie, hanem egy számára jobban elérhető, és sok esetben fizetőképesebb személlyel szemben érvényesítheti követelését.”⁴

Dolgozatunkban arra vállalkozunk, hogy a másért való felelősség jogintézményének versenyjogi szempontú elemzésével részletes és teljeskörű betekintést nyújtsunk a kartelljogsértésekért való felelősség világába, rávilágítva eme jogi fogalom mögött rejlő európai valamint hazai szabályozási tartalomra, illetve jogpolitikai megfontolásokra, mindezt az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) joggyakorlatának ismertetésével és szem előtt tartásával.

⁴ Földi, 2004, 101.o.

A BETUDÁS KÉRDÉSKÖRE

Az anyagi versenyjogi jogsértés oldaláról a vállalkozás, mint funkcionális-gazdasági egység magatartását szükséges vizsgálni, a jogsértő magatartást valamely jogalannak be kell tudni. A gyakorlatban a betudás minden versenyügy kötelező velejárója, ugyanis a versenyjogsértés miatti következmények viselésének problematikáját rendezi. Lényegesen megnehezíti a betudás kérdésének a megválaszolását, ha a vállalkozás vagy annak a hatókörébe tartozó jogalanyok átalakulnak, egyesülnek (összeolvadás vagy beolvadás) vagy szétválhatnak (kiválás, különválás) - tehát a versenyjogsértést követően jogutódlással megszűnnek -, viszont a terjedelem ésszerű határokon belül tartása végett munkánkban a jogutódlás során felmerülő kérdéskörrel nincs lehetőségünk részletesebben foglalkozni.

Az alkalmazottak magatartásának a betudhatósága egyszerű: azt minden vizsgálat nélkül a munkáltatónak kell betudni, függetlenül attól, hogy tudott-e vagy kellett-e tudnia róla. A betudás szempontjából elég annak a ténynek a fennállta, hogy a magatartást a vállalkozás nevében eljáró személy tanúsította. Ha a betudás kérdéskörét a vállalkozások oldaláról kívánjuk szemlélni akkor a kérdés megválaszolása már némi vizsgálódást kíván. Az azonos vállalkozás körébe tartozó jogalanyok a vállalkozás versenyjogi jogalanyi minőségében elkövetett versenyjogsértésekért egyetemlegesen felelnek. A Bíróság a Commercial Solvents ügyben az Európai Bizottságnak (a továbbiakban: Bizottság) azt a határozatát jogszerűnek tartotta, amelyben az anya- és leányvállalatot a közösségi versenyhatóság által kiszabott bírság megfizetésére egyetemlegesen kötelezte.

A Bizottság a Bíróság későbbi jóváhagyásával az ICI ügyben megállapította, hogy a közvetlen elkövetőtől függetlenül a Bizottság mérlegelési jogkörében eljárva a bírságot az anya- vagy leányvállalattal szemben is kiszabhatja, ezzel túllépve az egyetemleges kötelezésen. A Bíróság megfogalmazta, hogy a leányvállalatok elkülönült jogi személyisége az anyavállalat felelősségének kizárását nem gátolja meg egy olyan helyzetben, amikor az anyavállalat a leányvállalatok üzletpolitikájára a leányvállalatainak kizárólagos vagy többségi tulajdonosaként meghatározó befolyást gyakorolhatott. Ugyancsak jogszerűnek ítélte a Bíróság a Bizottság határozatát a Shell ügyben, amikor a Shell csoportba tartozó vállalatok jogsértő magatartása miatt szintén az anyavállalatot kötelezték a bírság megfizetésére. Az eset kapcsán felhívta a Bíróság a figyelmet arra, hogy a Bizottság az anyavállalatot mérlegelési jogkörében eljárva tekintette felelősnek. Hasonlóan a British Gypsum ügyben a Bíróság igazat adott a leányvállalatot szankcionáló bizottsági

döntésnek, ezzel megállapítva a leányvállalatok felelősségét, azonban leszögezte, hogy a bírságot az anyavállalattal szemben is kiszabhatta volna a Bizottság.

Az 1990 World Cup ügyben az olasz nemzeti labdarúgó-szövetséget és a FIFA-t (Nemzetközi Labdarúgó-szövetség) a jegyek forgalmazása körében kötött versenyjog-ellenes szerződések miatt a Bizottság együttesen vontta felelősségre. A Bizottság vállalkozásnak minősítette az említett szereplők által technikai és logisztikai feladatok elvégzésére létrehozott helyi szervező bizottságot, azonban az eset kapcsán a felelősségét már nem állapította meg. Határozatában kifejtette: a helyi szervező bizottság piaci magatartásának meghatározása során valódi függetlenséggel nem rendelkezett. Ezzel Nagy Csongor István⁵ szerint a Bíróság megkérdőjelezte saját döntésének logikáját - ha a helyi szervező bizottság nem volt független a másik két szereplőtől, miért minősítette vállalkozásnak a Bizottság, ahelyett hogy például az említett versenyjogsértők együttműködési terepének minősítette volna azt.

Tisztáznunk kell azokat a szempontokat, amelyek szerint a betudás kérdésében a Bizottság mérlegel. Alaposabb vizsgálódást követel a behajthatóság, ugyanis érdemes a bírság címzettjét annak figyelembevételével kiválasztani, hogy a kiszabott bírságot majd képes legyen ténylegesen megfizetni. A Bizottság oldaláról sokkal célszerűbb az elkövetett versenyjogsértésért egy pénzügyileg stabil helyzetben lévő anyavállalatot bírságot, mint egy olyan leányvállalatot, aki a kiszabott bírságnak már előre láthatóan nem lesz képes eleget tenni.

A kisebbségi tulajdonosok (részvényesek) esetében hasonló következtetésre juthatunk, hiszen a kisebbségben lévő tagok (részvényesek) a vállalkozás magatartására jóval kisebb és korlátozottabb befolyási faktorral rendelkeznek, mint a többségi tulajdonosi szereppel bíró anyavállalat. Ilyen esetben a közvetlen elkövető leányvállalat helyett ajánlatosabb az anyavállalatot felelősségre vonni, ha az utóbbi üzletpolitikájában a többségi részesedéssel rendelkező tag (részvényes) a kisebbségi tulajdonosok egyetértése nélkül döntött.

A Benelux Flat Glass ügyben a Bizottság a kartelljogsértések szempontjából tett jelentőségteljes megállapításokat. A BSN és közvetett irányítása alá tartozó két vállalat síkűveg-kartellnek a részesei voltak, azonban az utóbbiakat az Asahi-Glass felvásárolta. A Bizottság attól függetlenül mellőzte az új tulajdonosokkal szemben a bírság kiszabását, hogy a versenykorlátozó megállapodásban a két felvásárolt vállalat továbbra is részt vett. Ezt a döntését azzal indokolta, hogy a jogsértésben közreműködő vállalatok és a kartell megszűnését jelentő bizottsági vizsgálat

⁵ Nagy-Csongor István: Kartelljogi kézikönyv, Budapest, 2008, HVG-ORAC, 93.o.

megindulása közötti időtartam túl kevés volt ahhoz, hogy az új tulajdonosnak a felvásárolt vállalkozások felett tényleges és teljes ellenőrzése legyen. A Bizottság végül a kartellben való részvételért az egyik felvásárolt vállalkozást vont felelősségre, az Asahi-Glass így mégsem mentesült teljes mértékben a felelősségre vonás alól, a felvásárolt leányvállalattal szemben kirótt bírság vagyoni hatása hosszabb távon az anyavállalatnál csapódhatott le.

GAZDASÁGI EGYSÉG FOGALMA

A fentiekben részletesen elemzésre került a vállalkozás, mint funkcionális-gazdasági entitás, a jogsértésekért való felelősség megállapítása szempontjából azonban vizsgálnunk kell a gazdasági egység fogalmát is. A tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvény (a továbbiakban: Tpv.) eljárási szabályai hasonlóak a közösségi jog által megteremtett koncepcióhoz, azonban akad a két szabályozás között lényeges eltérés.

A magyar szabályozásban a Gazdasági Versenyhivatal Versenytanácsa a bírságot elsősorban a közvetlen elkövető vállalkozással szemben szabja ki. A gazdasági egység elmélete ezt két módon is korrigálja, az egyik a vállalkozáscsoport nettó árbevételéhez, míg a másik a közvetlen jogsértő kötelező marasztalásához kapcsolódik. A Tpv. szerint a bírság összegének meghatározásakor a vállalkozáson felül annak vállalkozáscsoportját is vizsgálni kell, pontosabban ez utóbbinak a határozat meghozatalát megelőző üzleti évben elért nettó árbevételét. A Tpv. 78. § (1b) bekezdése a következőképpen rendelkezik: A bírság összege legfeljebb a vállalkozás, illetve azon - a határozatban azonosított - vállalkozáscsoport a határozat meghozatalát megelőző üzleti évben elért nettó árbevételének tíz százaléka lehet, amelynek a bírsággal sújtott vállalkozás a tagja. A vállalkozások társulásával szemben kiszabott bírság összege legfeljebb a tagvállalkozások előző üzleti évben elért nettó árbevételének tíz százaléka lehet.

A másik korrekciós mechanizmus az alább tárgyalandó Tpv. 78. § (5) bekezdése alapján történik.

A magyar törvényi szabályozás a közösségi szabályozástól egy ponton lényegesen különbözik, ugyanis a magyar versenyhatóságnak a mérlegelésre nem hagy teret. A versenyjogsértés betudásánál a magyar törvény pontosan meghatározza, hogy először a vállalkozáscsoport azon tagjával szemben kell kiszabni a bírságot, amely a jogsértést elkövette, elsősorban a közvetlen jogsértő vonható felelősségre. A gazdasági egység többi tagjának felelősségre vonása csak olyan esetben valósulhat meg, ha a jogsértést megvalósító tag nem fizeti meg önként a bírságot és a vele

szemben fogatosított végrehajtás sem vezetett eredményre. E téren a mérlegelési jogkör hiánya több szempontból is aggodalmat kelthet. A közvetlen jogsértő elsődleges marasztalása a hatékonyság szempontjából nem minden esetben a legjobb megoldási mód, ugyanis a versenytanács olyan helyzetekben sem vonhatja felelősségre a gazdasági egység többi tagját, ha már előre valószínűnek látszik, hogy a jogsértést megvalósító nem lesz képes a bírság megfizetésére. Ilyen esetben Nagy Csongor István szerint: „[...] felesleges idővesztéshez vezet a Tpv. azon követelménye, hogy a végrehajtási utat ki kell meríteni a vállalkozáscsoport többi tagjának marasztalhatósága érdekében, úgy, hogy közben nem láthatóak ennek a követelménynek az előnyei és jogpolitikai indokai.”⁶

További aggályt vet fel az olyan eset, amikor az anyavállalat nem kizárólagos tagja illetve részvényese a leányvállalatnak, hanem jelen vannak kisebbségi tagok, illetve részvényesek is, akikre a leányvállalat bírságolása szintén hatással lehet. A megelőzés szempontjából megalapozottabb egy ilyen helyzetben inkább a leányvállalat marasztalásának mellőzése mellett az anyavállalattal szemben kiszabni a bírságot. A leányvállalat bírságolásának vagyoni következményei olyan kisebbségi tagoknál (részvényeseknél) is érezhetőek lehetnek, amelyek a leányvállalat üzleti döntéseire a fent vázolt esetben nem rendelkeztek ráhatással. Egyetértünk a hivatkozott szakirodalommal, amely szerint a prevenció nézőpontjából inkább azt indokolt felelősségre vonni és bírsággal súlytani, akinek ráhatása volt a tiltott tevékenységre és „[...] akinek a „nevelésével a jövőbeni jogsértések megelőzhetőek.”⁷ A kisebbségi tagok, ill. részvényesek közvetett felelősségre vonásának szükségessége mellett azonban elfogadhatónak tartjuk azt az álláspontot is, hogy a kisebbségi tagok és részvényesek a versenykorlátozás előnyeinek is részeseivé válhattak, így a vagyoni hátrány viselésére egyaránt kötelezhetőek lennének. Azonban fontos a kisebbségi tagok (részvényesek) esetében kihangsúlyozni, hogy az előnyök szerzésétől függetlenül nem feltétlenül volt közvetlen ráhatásuk a leányvállalat ügyvezetésére és működésére, illetve üzleti politikájának meghatározására, így az ő esetükben a szabályozás prevenciós jellege egyáltalán nem tud érvényesülni.

A MAGYAR SZABÁLYOZÁS

Ahogy a Bizottság, úgy a magyar Gazdasági Versenyhivatal - mint nemzeti versenyfelügyeleti hatóság - is eljárás alá vonhatja mind az anyavállalatot mind annak leányvállalatát, mindkét

⁶ Nagy-Csongor, 2008, 182.o.

⁷ Nagy-Csongor, 2008, 183.o.

vállalkozás esetében lehetősége van megállapítani, hogy az versenyjogsértést követett el, és ezért versenyfelügyeleti bírságot szabhat ki.

A Tpvt. 78. § (5) bekezdése a következő módon rendelkezik: ha a bírságot a vállalkozáscsoport jogsértést megvalósító tagja önként nem fizeti meg, és a végrehajtás sem vezet eredményre, az eljáró versenytanács külön végzéssel a vállalkozáscsoportnak a határozatban nevesített tagjait egyetemlegesen kötelezi a bírság, illetve annak be nem hajtott része megfizetésére. Más szavakkal, ha a jogsértésért közvetlenül felelős vállalkozás nem fizeti meg önként a bírságot, és a végrehajtás sem vezetett vele szemben eredményre, úgy a kiszabott bírság megfizetésére a vállalatcsoportba tartozó vállalkozások közül bármely vállalkozást kötelezni lehet. A Tpvt. tehát a gazdasági egység rendszerét követve megállapítja a vállalkozáscsoport mögöttes felelősségét azokban az esetekben, amikor a jogsértés elkövetője nem fizeti meg önként a bírságot és végrehajtás sem hozza meg a kívánt eredményt, viszont e két feltétel konjunktív, tehát a mögöttes felelősség megállapításához együttesen fenn kell állniuk.

Ennek csak egy, mégis elengedhetetlen feltétele van: az utóbb fizetésre kötelezett vállalkozást a versenyhatóságnak a meghozott határozatban nevesítenie kellett, ráadásul a joggyakorlat szerint⁸ a nevesítést a határozat rendelkező részébe kell foglalni. Bár a nevesítésre vonatkozó rendelkezés irányadó a Tpvt. 78. § (5) bekezdése esetében is, a Legfelsőbb Bíróság azt a törvény soron követő bekezdése értelmezésénél mondta ki, azaz a társulás tagjainak mögöttes felelősségének megállapítása kapcsán. A két bekezdés között jelentős különbség van, ami a tagvállalkozás felelősségének kérdését illeti. A Tpvt. a közösségi versenyfelügyeleti eljárásjog példáját követve olyan esetekben rendelkezik a társulás tagjainak mögöttes felelősségéről, amikor a társulással szemben kiszabott bírság behajtása nem járt sikerrel. A Tpvt. 78. § (6) bekezdése szerint olyan esetben, amikor a vállalkozások társulása a vele szemben kiszabott bírságot önként nem fizeti meg, és a végrehajtás sem vezet eredményre, az eljáró versenytanács külön végzéssel a bírság megfizetésére a jogsértő döntés meghozatalában résztvevő, a határozatban ekként nevesített tagvállalkozást egyetemlegesen kötelezi. A vállalkozáscsoport tagjának mögöttes felelőssége magatartásától függetlenül, automatikusan fennáll, amennyiben nevesítették a határozatban. Ez a vállalkozáscsoport tagságára figyelemmel képződik, szemben a vállalkozások társulásának tagjának felelősségével, amely csak abban az esetben rendelkezik mögöttes felelősséggel, ha a határozat meghozatalában részt vett. Fontos kiemelni, hogy a versenytanácsnak itt nincs mérlegelési

⁸ Vj-199/2005/246 ügy kapcsán Kfv. III. 37.557/2009/18. sz. ügy

lehetősége, a versenytanács számára az egyetemleges kötelezés nem lehetőség, hanem kötelezettség.

ALKOTMÁNYOSSÁGI KITEKINTÉS

A Tpvt. fentebb részletes elemzésre került bekezdéseinek gyakorlatban való alkalmazása nem volt teljesen zökkenőmentes, ahogyan azt az Alkotmánybíróság 353/B/2009. AB. határozata esetében láthatjuk. A „tojás kartell”⁹ ügyben hozott ítélettel kapcsolatban az Alkotmánybíróság vizsgálta a Tpvt. 78. § (6) és (7) bekezdéseinek lehetséges alkotmányellenességét. Az indítványozó úgy vélte, hogy a Tpvt. fenti bekezdései sértették többek között az ártatlanság védelmét [a Magyar Köztársaság Alkotmányáról szóló 1949. évi XX. törvény (a továbbiakban: Alkotmány) 57. § (2) bekezdés], a tulajdonhoz való jogot [Alkotmány 13. § (1) bekezdés] és a tisztességes eljárás követelményét [Alkotmány 57. § (1) bekezdés]. A jogszabály alkotmányellenességének utólagos vizsgálatára irányuló indítványában a visszaható hatályú jogalkotás tilalmának megsértése miatt a jogbiztonság sérelmére is hivatkozott az indítványozó.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az indítvány nem volt ebben az esetben megalapozott.

Az indítványozó vitatta a Tpvt. 78. § (6) bekezdését, amely tehát a tagvállalkozást egyetemes felelősségre kötelezte az olyan esetben, amikor a vállalkozások társulása részéről a bírság megfizetése meghíúsult. Megdönthetetlen vélelmet állított szerinte ez a bekezdés, amellyel szemben az ellenkezőjét a tagvállalkozás nem tudta bizonyítani, hiszen a felelősség alapjául a tagsági pozíció ténye szolgált, nem pedig a tanúsított magatartás. A tagvállalkozás nem tudott azzal védekezni, hogy nem vett részt a társulásban, nem tudott annak jogellenes működéséről, vagy az ilyen működéstől elhatárolódott. Továbbá az indítványozó azt állította, hogy a felelősség alóli kimentés nem volt lehetséges.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy az ártatlanság védelme jelen esetben nem sérült. A tagvállalkozás másodlagos felelősségének megállapításához, valamint a bírság kiszabásához két konjunktív feltétel bekövetkezéséhez volt szükség. Ahhoz, hogy a tagvállalkozást a Gazdasági Versenyhivatal a bírság megfizetésére kötelezze, először meg kellett állapítania, hogy valóban részese volt-e a versenyjogi megsértésnek. Ennek értelmében nevesíteni kellett a tagvállalkozást a

⁹ Vj-199/2005/246

versenytanács alaphatározatában, valamint a joggyakorlat szerint ilyen esetben a nevesítésnek nem elég az indokolásban, hanem a határozat rendelkező részében kell megtörténnie. Tehát már a bírságot kiszabó, eredeti érdemi alaphatározatban kellett szerepelnie a tagvállalkozásnak. A tagvállalkozás másodlagos felelőssége így nem egy megdönthetetlen vélelmen alapult, hanem egy a Gazdasági Versenyhivatal által lefolytatott eljáráson, amelynek során lehetősége volt a tagvállalkozásnak előadni védekezését. Az Alkotmánybíróság felhívta a figyelmet a Tpvt. 78. § (7) bekezdésben említett önálló jogorvoslatra, amit az akkori hatályos szabályok szerint a Fővárosi Bíróság a közigazgatási hatósági eljárásban hozott végzés elleni bírósági felülvizsgálatra vonatkozó szabályok szerint bírált volna el.

Az indítványozó szerint a Tpvt. 78. § (6) bekezdése sértette a tulajdonhoz való jogot, mert aránytalanak és szükségtelennek tartotta, hogy anélkül terhelhette a tagvállalkozást anyagi jogi felelősség, hogy a jogsértéshez mulasztással illetve tevőlegesen hozzájárult volna. Ezen felül nem talált az indítványozó olyan közérdekű célt sem, amely indokolta volna a tulajdonkorlátozás szükségességét. Az alkotmányossági vizsgálat során az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a jogsértő magatartásért járó szankcióban foglalt korlátozások más célt szolgáltak, mint az alkotmányos tulajdonvédelem. Az utóbbi a tulajdonost védi a tulajdonhoz való jog jogszerű gyakorlását korlátozó közhatalmi beavatkozásokkal szemben, így a közigazgatási jogi szankcióktól teljesen független jogintézményről van szó., tehát az Alkotmánybíróság szerint ebben az esetben sem volt megállapítható a Tpvt. vizsgált rendelkezéseinek alkotmányellenessége.

A tisztességes eljáráshoz való jogot sértette az indítványozó szerint az, hogy a társulás tagja nem igazolhatta, hogy a versenyjogsértésben nem volt szerepe. A Tpvt. említett rendelkezései megítélése szerint a versenyfelügyelet határozatával szemben a bíróság érdemi felülvizsgálati jogkörét nem tették lehetővé. Az Alkotmánybíróság ezt az érvet is megalapozatlannak tartotta, hiszen a tagvállalkozás az általános szabályok szerint jogorvoslattal már a felelősségről rendelkező alaphatározattal szemben is élhetett volna, bírósági felülvizsgálatot kérhetett volna közigazgatási per formájában. Továbbá a másodlagos felelősséget megállapító külön végzéssel szemben a Tpvt. önálló jogorvoslatot biztosított, amelyet a már fent említett módon a Fővárosi Bíróság bírált volna el. A tagvállalkozás már az alapeljárás során is közigazgatási jogi szempontból ügyfélnek minősült, védekezhetett az eljárás során és gyakorolhatta ügyféli jogait is. A versenyhatóság továbbá az általa előterjesztett bizonyítékokat - amelyekkel a felelősség alóli mentességét kívánta biztosítani - köteles volt megvizsgálni, valamint a bírósági eljárás során is módja lett volna igazolni, hogy nem vett részt a társulás versenyjogsértő döntésében.

Az indítványozó álláspontja szerint a jogbiztonság követelménye is sérült. Az indítványozó a Tpv. módosításáról szóló 2005. évi LXVIII. törvény (a továbbiakban: Tpvtmód.) 61. § (1) és (3) bekezdéseit [e szerint a Tpv. 78. § (6) és (7) bekezdése 2005. november 1-én lépett hatályba] visszaható hatályú jogalkotás tilalmára hivatkozva támadta meg, mert a Tpv. rendelkezéseit a törvény hatálybalépése után indult és megismételt eljárásokban rendelte alkalmazni, de másodlagos felelősségre vonatkozó szabály a társulás jogsértő cselekményeinek elkövetésének időpontjában nem volt még hatályban. Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy a gazdasági versenyt korlátozó megállapodások tilalmát nem az indítványozó által vitatott rendelkezések vezették be, hanem azt a Tpv. már a hatálybalépésétől kezdve tartalmazta. A törvény eredeti szövege is tartalmazta, hogy az eljáró versenytanács jogosult bírságot kiszabni azzal szemben, aki megszegte a törvény rendelkezéseit. A vitatott rendelkezés nem állapított meg terheesebb kötelezettséget, a megállapított bírságon nem változtatott, a versenykorlátozó megállapodásokat már eredetileg is tiltotta. Az Alkotmánybíróság kifejtette: a Tpvtmód. 63. § (3) bekezdése eljárásjogi szabály, nem tartalmaz rendelkezést az anyagi jogi szabályok visszaható hatályú alkalmazására vonatkozóan, így a bírság a tagvállalkozással szemben kiszabható, ha annak felelősségét a fent kifejtett módon már az alapeljárásban megállapították. A Tpvtmód. csak a kötelezett gazdasági társaságok elleni szankciók végrehajtását könnyítette azzal, hogy előírja a jogkövetkezményekben való osztozást. Az említett eljárási rendelkezés tehát nem vezetett be új kötelezettséget, helyette a jogkövetkezmények alkalmazhatóságát konkretizálta, ezzel elősegítve a jogbiztonságot. A másodlagos felelősség bevezetésével a jogalkotó pusztán egy jogtechnikai megoldást vezetett be a törvénybe: egy korábban is felelős tagvállalkozást, amely nem viselte a jogsértés következményeit meggátolta abban, hogy a felelőssége alól szabadulni tudjon.

VÁLLALKOZÁSOK TÁRSULÁSÁNAK FELELŐSSÉGE

A társulást és annak tagságát képező vállalkozások felelősségét külön kell vizsgálni. A vállalkozások társulása által hozott döntések esetén a tagvállalkozások versenyjogi felelőssége önálló vagy származékos lehet. A tagok felelőssége származékos, ha mögöttes felelősség magának a döntésnek a versenyjogsértése miatt terheli őket, ennek viszont a feltétele az, hogy valamilyen módon érintettek legyenek az adott jogsértésben. A tagok felelősségének az alapja a döntés meghozatalával kapcsolatos érintettségük, és nem pusztán a döntés versenyjog-ellenessége. A Szerződés 81. és 82. cikkeiben meghatározott versenyszabályok végrehajtásáról szóló 1/2003/EK rendelet (a továbbiakban: rendelet) 23. cikk (4) bekezdése szerint a tagok mögöttes felelőssége a

társulás fizetése hiányában megállapítható. Ez olyan esetben lehetséges, amikor a társulás jogsértése a tagok tevékenységéhez kapcsolódik. A tagoknak lehetőségük van arra, hogy kimentsék magukat e felelősség alól, ehhez viszont bizonyítaniuk kell, hogy a társulás jogsértő döntését nem hajtották végre, és/vagy nem rendelkeztek tudomással annak létezéséről, vagy attól aktívan távol tartották magukat, még mielőtt a Bizottság a vizsgálatot megkezdte volna.

A vállalkozások felelőssége önálló, ha a társulás által hozott döntés versenyjog-ellenességén felül ők maguk is törvényben tiltott cselekményt hajtottak végre. A társulás versenyjogi felelősségének feltétele, hogy a tagokat képviselve, azonban döntéseket mégis önállóan hozhasson. A tagoktól függetlennek kell tehát lennie, vagy különben a döntés a tagok közötti megállapodásnak minősül. A társulás tehát csak saját tevékenységéért és döntéseiért felel. A tagok saját felelőssége lenne megállapítható, ha a tagok a társulás által létrehozott és biztosított szervezeti kereteket felhasználva saját megállapodásokat kötnek, vagy ezeket hajtják végre.

A Woodpulp I ügyben¹⁰ a társulás keretében bizonyos tagvállalkozások által elkövetett kartelljogsértésben a Bíróság a társulás felelősségét nem állapította meg. A társulás által biztosított szervezeti keretben több csoport is működött, többek között a facellulóz csoport is. Valamelyik csoportba való belépés volt annak a feltétele, hogy egy vállalkozás a társulás tagja lehessen, a csoportok az ügyekben való döntésben azonban teljes függetlenséggel rendelkeztek. A facellulóz csoport esetében, ha a csoport minden tagja tájékoztatást kapott a napirend erre vonatkozó részéről és az ülésen a tagok többsége jelen volt, akkor az üléseken a csoport tagjai ármegállapításokat köthettek. Az ítélet szerint a társulás árajánlásai nem voltak elválaszthatók a facellulóz csoport által kötött ármegállapításoktól, de a társulásnak önmagában nem volt rendeltetése az adott megállapodások végrehajtásában.

TÁRSULÁSOK TAGJAINAK FELELŐSSÉGE ÖSSZEHASONLÍTVÁ AZ EURÓPAI SZABÁLYOKKAL

A magyar Tpv. 78. § (6) bekezdésébe az 1/2003/EK rendelet szabályozását ültették át. A rendelet 23. cikk (4) bekezdésének második alpontja szabályozza azt az esetet, amikor a társulás a hozzájárulásokat a megszabott időn belül nem kapta meg, ilyen esetben a bíróság megfizetését közvetlenül bármelyik olyan vállalkozástól követelhetik, amelynek képviselői a társulás érintett döntéshozó testületének tagjai voltak. Ha ez a felszólítás megtörtént, a Bizottság a fennmaradó rész

¹⁰ 85/202/EGK bizottsági határozat (IV/29.725 – **fapép**)

megfizetését a társulás bármely olyan tagjától követelheti, amely annak a piacnak az aktív szereplője volt, amelyen a jogsértés megtörtént. Ez akár aggodalomra is adhatna okot, véleményünk szerint a jogsértő magatartást tanúsított vállalkozásokon felüli vétlen vállalkozások felelősségre vonása kapcsán a rendelet itt túl tág keretet határozott meg.

A harmadik albekezdésben is felfedezhető a másért való felelősség, hiszen ebben az esetben a bírság fizetésére a Bíróság a társulás olyan tagját kötelezi, amely csupán az adott piac aktív szereplője volt, a rendelet nem említ olyan feltételt, miszerint a vállalkozásnak a jogsértést ténylegesen el kellett volna követnie, hasonlóan a második albekezdéshez. Azonban a következő albekezdés pontosítja a korábbiakat, ebben megállapítják, hogy a fizetési kötelezettség alól az olyan vállalkozás mentesül, amely bizonyítja, hogy az elsődlegesen felelősségre vont társulás jogsértő döntését nem hajtotta végre, és/vagy nem volt tudomása annak létezéséről, vagy attól aktívan távol tartotta magát, mindezt még a Bizottság vizsgálatának megkezdése előtt. Ez megítélésünk szerint megfelelően kiküszöböli az olyan helyzeteket, ahol egy valóban „vétlen” vállalkozást tennének felelőssé, illetve szankcionálnának, amelynek semmilyen része nem volt a versenyjogsértésben. Így a rendelet második és harmadik albekezdésének véleményünk szerint tágra sikerült szabályozása korrigálásra kerül.

A Tpvt. ezzel szemben nem tartalmaz hasonló szűkítő rendelkezést. A 78. § (3) bekezdése ugyan szól arról, hogy a bírság összegének megállapítása során az eset összes körülményeire tekintettel kell lenni, azonban nem rendelkezik az olyan vállalkozás bírság fizetése alóli felmentéséről, amely ténylegesen nem vett részt a jogsértésben, de ettől függetlenül a társulásban való részvétele miatt felelőssé tették a többi vállalkozás magatartásáért. A Tpvt. esetében azonban nincs is szükség felelősséget szűkítő rendelkezésre, hiszen a rendelettől eltérő módon oldja meg a vétlen vállalkozások felelősségének kérdését, pontosabban a hazai bírói gyakorlat orvosolta a helyzetet. A Tpvt. 78. § (6) bekezdése már korábban elemzésre került, azonban fontosnak tartjuk kiemelni a jogalkotó szóhasználatát. Az említett bekezdésben a jogsértő döntésben részt vett vállalkozást a bírság megfizetésére külön végzéssel kötelezhetik, a hazai szabályozás tehát nem a döntéshozó testületi tagságból vagy az aktív szereplői minőségből kiindulva vonja felelősségre a társulás tagjait.

Összegezve az előzőekben megállapítottakat, levonhatjuk azt a következtetést, miszerint a közösségi és a magyar szabályozásban eltérően oldották meg a vétlen vállalkozás szükségtelen felelősségre vonását, a rendelethez képest a magyar szabályozás kevesebb mozgásteret hagy.

Egy példa napjainkból

A másért való felelősség a BankAdat adatbázis 2000-ben történő létrehozásának ügyében is felmerült, egy információs kartellel van az alábbiakban dolgunk, amely a bemutatott szabályozáshoz szemléltető példaként szolgál.

A BankAdat adatbázis megalkotása a Magyar Bankszövetséghez és a Nemzetközi Bankárképző Központ Zrt.-hez kapcsolódik. A Magyar Bankszövetség egyesületi formában működő civil szervezet, amit huszonnégy bank és szakosított pénzügyintézet 1989. február 28-án alapított, 2012-ben a negyvennyolc taggal büszkélkedő szervezet negyvenkettő tagja hitelintézetként nyilvántartott jogi személyiséggel rendelkezett. A Magyar Bankszövetség 2000-ben a Bankközi Információs Rendszer megújítására tett javaslatot, annak kialakításában a Magyar Bankszövetség tagjai aktívan részt vettek, a megújított adatbázist a Nemzetközi Bankárképző Központ Zrt. a bankok igényeinek megfelelően készítette el. A BankAdat adatbázis előzménye a Bankközi Információs Rendszer volt, ami a BankAdathoz képest a bankok számára jóval kevesebb információhoz biztosított hozzáférést.

A Gazdasági Versenyhivatal szerint a BankAdat adatbázis létrehozásával összefüggésben fellelhető dokumentumok alapján a BankAdat adatbázisnak magyarországi székhelyű részvénytársasági formában működő hitelintézet lehetett tagja, az abban szereplő adatok közel 90%-a a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete számára évente benyújtandó beszámoló tartalmával megegyezett. A Gazdasági Versenyhivatal versenytanácsának álláspontja szerint az olyan adatokat tartalmazó nyilvántartás, ami az adatbázis tagjai számára lehetővé teszi, hogy egyedileg lekérdezhető, üzleti titoknak minősülő, máshonnan nem vagy csak piaci szempontból jelentős késsedelemmel beszerezhető, stratégiai adatok megosztását teszi lehetővé a gazdasági verseny korlátozását valósítja meg, és az Európai Unió működéséről szóló szerződés (a továbbiakban: EUMSZ.) 101. cikk (1) bekezdésébe ütközik. A Gazdasági Versenyhivatal ezért a Magyar Bankszövetséggel és a Nemzetközi Bankárképző Központ Zrt.-vel szemben bírságot szabott ki, azzal, hogy amennyiben a Magyar Bankszövetség a több mint négy milliárd forintos bírság összegét nem fizeti meg, abban az esetben a külön végzésben megjelölt harminchárom bank – akik tagjai voltak a Magyar Bankszövetségnek – köteles a bírság összegét a Gazdasági Versenyhivatal számára megfizetni. A versenytanács a mögöttes felelősség megállapításakor az Alkotmánybíróság 353/B/2009. számú AB határozatára hivatkozott - ami a fentebb már részletesen kifejtésre került – viszont a jogesettel kapcsolatban annak indokolásából fontos két megállapítást megjegyezni:

- „a felelősség nem pusztán a tagvállalkozás tagi mivoltából, sokkal inkább az általa kifejtett jogellenes magatartásból fakad”

- „a jogbiztonságot szolgálja az a szabály, hogy csak azon vállalkozáscsoport-tagtól, illetve társadalmi szervezetben (stb.) résztvevő tag-vállalkozástól legyen a bírság behajtható, amely vállalkozás a jogsértő döntés meghozatalában részt vett és ebbéli minőségében a versenyhatóság határozatában nevesítésre is került”¹¹

Kiemeli a Gazdasági Versenyhivatal továbbá a Tpt. 78. § (6) bekezdését, miszerint a vállalkozások a jogsértő döntés meghozatalában részt vettek, és a tagvállalkozások a versenytanács alaphatározatában nevesítésre is kerültek. A versenytanács határozatában hangsúlyozza, hogy a jogsértésben résztvevőknek minősülnek azok a tagok is, akik habár nem vettek részt a BankAdat adatbázis 2000-es években történő létrehozatalában, de a későbbi csatlakozásukkal annak működési szabályait kifejezetten vagy hallgatólagosan elfogadták.

GAZDASÁGI EGYSÉG A GYAKORLATBAN

A versenyjogi szabályozásnak alkalmasnak kell lennie arra, hogy csak azokat a vállalkozásokat vonják felelősségre, amelyek ténylegesen a jogsértés részesei voltak, azok ne bújhassanak ki a szankcionálás alól. Ennek kapcsán szükséges a következőkben elemeznünk az anya- és leányvállalat felelősségre vonásának eseteit az uniós esetjog tükrében.

A Centrafarm ügyben¹² a Bíróság megállapította, hogy olyan esetben alkot gazdasági egységet az anya- és a leányvállalat, amikor a leányvállalat nem határozhatja meg szabadon piaci magatartását, és a megállapodás vagy a magatartás csupán a vállalkozások közötti feladatok belső elosztásával kapcsolatos. A Bíróság így a gazdasági egység fogalmát két követelményhez kötötte: irányítási-függőségi viszony létezéséhez és a magatartás operatív jellegéhez.

Elsőként vizsgálunk kell azt, hogy a leányvállalat milyen helyzetben volt, hozhatott-e önállóan döntést. Nemleges válasz esetén megállapítható, hogy az anyavállalattal együtt egy gazdasági egységet alkotnak, csak egy vállalkozásról beszélhetünk. Másodikként a versenyellenes megállapodás és a belső feladatmegosztás viszonyát kell feltárni, azonban ha egy vállalkozásról beszélünk, akkor a megállapodás is szükségszerűen a belső feladatelosztás részét képezi.

A Bíróság a Hydrotherm ügyben¹³ megállapította, hogy a gazdasági egység fennállását funkcionális szemszögből kell megközelíteni, azaz az adott megállapodás illetve funkció oldaláról. Azonban, ha

¹¹ Vj/8/2012, 1338.pont

¹² C-15/74 Centrafarm BV és Adriaan de Peijper kontra Sterling Drug Inc.(1974)

¹³ C-542/14. sz. ügy

ezt a módszert követve felmerül egy másik jogi személy (vagy természetes személy) részéről való befolyásolás lehetősége, nem lehet azt sem kizárni, hogy ez a másik entitás nem élt a lehetőségével – így csak az anyavállalat döntésétől függene a vállalat önállósága. Döntési szabadság hiányában célszerű arra következtetni, hogy a vállalat a másik vállalkozáshoz tartozik, tehát gazdasági egységet alkot az anyavállalattal, amely felelősséggel tartozik az ő magatartását illetően.

A Bíróság elutasítja a megállapodás (magatartás) belső feladatelosztó jellegének folytatólágosságát, helyette kisegítő szereppel alkalmazza azt az irányítási-függőségi viszony megállapításánál. Az adott megállapodásnál tehát nem kell vizsgálni, hogy az a belső feladatelosztásra mutatott-e. A Bodson ügyben¹⁴ a Bíróság a vállalkozás fogalmát szűken értelmezte: az irányítási viszonyon felül a vállalkozásoknak ugyanazt az anyavállalat által meghatározott piaci stratégiát kell alkalmazniuk.

TÉNYLEGES BEFOLYÁSGYAKORLÁST MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐK

Ennek kapcsán fontos behatárolnunk, hogy pontosan mik azok a követelmények, amelyek meghatározzák, hogy az anyavállalat felelősségéről beszélhessünk leányvállalatával kapcsolatban.

Az anyavállalat mint a leányvállalat egyetlen részvényese

Az AEG ügyben¹⁵ az AEG, mint anyavállalat és TFR mint leányvállalat az elektronikai cikkek piacán tevékenykedtek. TFR az anyavállalat fejlett szervezetét használta a forgalmazásához, ezzel tudta irányítani az egész szektort. TFR ezen felül gazdasági céljai eléréséhez használhatta az anyavállalat más tagállamaiban lévő leányvállalatait, ezt a szelektív forgalmazási rendszert a Bizottság jóvá is hagyta. Utóbb azonban eljárást indított az anyavállalattal szemben azon indokkal, hogy az diszkriminálta a nem konszernhez tartozó, ám a piacon lévő kereskedőket, valamint befolyásolta az eladási árakat. A Bíróságnak meg kellett állapítania, hogy a felelősség melyik vállalatnak volt betudható: az anya- vagy leányvállalatnak. Megállapította azt a követelményt, miszerint nem elég a leányvállalat önálló jogi személyisége ahhoz, hogy kizárják az anyavállalat felelősségét olyan esetben, amikor a leányvállalat saját piaci magatartásáról nem döntött önállóan, ugyanis nem számít az önálló jogi személyiség, ha az folyamatosan az anyavállalat utasításait hajtja végre. Az AEG ügyben az anyavállalat 100%-os tulajdonnal rendelkezett a TFR felett, ezért nem

¹⁴ 30/87CorinneBodson kontra SAPompesfunébresdesrégionslibérées(1998)

¹⁵ T-107/82AEG TelefunkenAG kontra Bizottság

védekezhetett azzal, hogy az utóbbi döntéshozatalában nem rendelkezett befolyással. A Bizottság megállapította, hogy a különböző tagállamokban lévő leányvállalatok között az anyavállalat volt a kapcsoló elem, amely összekötötte őket, és hiába hivatkozott az AEG arra, hogy a forgalmazási rendszerhez csak a kereteket adta (állítása szerint jelentős szerepe nem volt benne). Az AEG központi szerepe hiányában nem tudtak volna a leányvállalatok ilyen szervezeten együttműködni, az anyavállalatnak lehetősége volt arra, hogy a leányvállalat piaci magatartását befolyásolja. A Bíróság a 100%-os tulajdoni részesedéshez egy olyan vélelmet társított, amely szerint felesleges értékelni, hogy az anyavállalat a leányvállalatban döntő befolyással bír-e, a leányvállalatnak egyértelműen követnie kellett az anyavállalata által meghatározott üzletpolitikát. A Bíróság az anyavállalat felróhatóságának megállapításához egy kétlépcsős tesztet alkalmazott, elsőként azt vizsgálta, hogy az anyavállalatnak volt-e lehetősége a leányvállalatot befolyásolni, illetve ténylegesen történt-e befolyásolás. A második feltételt a Bíróság szerint a 100%-os tulajdon miatt azonban már nem kötelező vizsgálni, a tényleges befolyásolást ilyen esetben vélelmezni kell. A vélelem gyökerei megtalálhatóak még a Chemical Industries valamint az ICI és Commercial Solvents ügyekben.

A megdönthető vélelem több kérdést is felvet, kiindulásként értelemszerűen meg kell határozni, hogy a részesedés szintjének milyen mértékűnek kell lennie ahhoz, hogy fennállhasson. A Bíróság eseteiből megállapíthatjuk, hogy az anyavállalatnak a leányvállalatban lévő tulajdoni részének 100%-osnak, vagy közel 100%-osnak kell lennie. Példaként a Metracrylates ügyben a Bizottság elégséges tartotta a 97,6%-os és 96,48%-os részesedést, így a nem teljes tőkével való rendelkezés is elégséges a vélelemhez, de a Bitumen valamint az Elevators és Escalators ügyben megállapított 70%-os és 75%-os részesedés azonban már nem tette lehetővé a vélelem alkalmazását.

Elég-e a vélelem megállapításához önmagában a tulajdoni részesedés, vagy szükség van-e további tények boncolgatásához? Ezt a Bíróság a Stora esetben¹⁶ kibővítette a vélelmet és megállapította, hogy a 100%-os részesedés önmagában nem elegendő, szükség van további tények megállapítására is. A Stora ügyben a Bíróság egyetértett az Elsőfokú Bíróság felperesnek adott azon válaszával, miszerint az anyavállalat nem szolgáltatott megfelelő adatokat a vélelem megdöntésére. A 100%-os tulajdoni részesedés fennállt, az anyavállalat azonban nem igazolta azt az állítását, hogy a leányvállalata valóban önálló üzletpolitikával rendelkezett volna. A teljes tőkével való részesedésen felüli tényként a Bíróság azt értékelte, hogy a közigazgatási eljárásban a Stora csoport vállalkozásai részéről egyedül az anyavállalat járt el. További szempontként tehát akár az anya- és leányvállalat

¹⁶ T-354/94 számú ügy

általi közigazgatási eljárásban való részvételnek rendezését is lehet értékelni. Hasonlóan vélekedett a Bíróság a Viho esetben,¹⁷ amikor teljes tőkével való rendelkezésen felül minősítette az anyavállalat befolyását az értékesítés és marketing területén is. A Stora eset bizonytalanságot okozott, amelyet egészen 2008-ig nem oldottak fel.¹⁸

Az utóbbi időben a Bíróság több esetben is rámutatott, hogy a 100%-os (vagy közel 100%-os) tőkerészesedés elég a vélelem fennállásának megállapításához, nincs szükség további bizonyítékra, amelyek igazolnák hogy a leányvállalat valóban nem működik önállóan. A szigorított vélelem lehetővé tenné az anyavállalatok számára, hogy kibújhassanak a valójában őket terhelő felelősség alól, túlságosan leszűkítené a vélelem alkalmazhatóságát. A Bizottság természetesen vizsgálhat más szempontokat is a részesedésen felül, azonban a vélelem fennállásának megállapítása kérdésében ezeknek nincsen jogi relevanciájuk.

Vizsgálni kell a vélelem időbeli alkalmazásának tárgykörét, amit szintén a Stora ügyben találhatunk. A Bíróság elutasította a Bizottság azon álláspontját, amely szerint a teljes tőkerészesedés miatt felelősségre vonható az anyavállalat a jövőbeli leányvállalatának a jogsértéséért is, azzal indokolva, hogy mindketten ugyanúgy részesei voltak a kartellnek. Azt a Bíróság leszögezte: az anyavállalat felelősségéről csak abban az esetben beszélhetünk, ha már ténylegesen kontrollálja a leányvállalatot, ezt megelőző időszakra nem lehet azt kiterjeszteni.

A közvetett részesedés problematikája is jogosult egy rövid tanulmányozásra. Mind a Bíróság mind a Bizottság úgy véli, hogy az indirekt részesedés is megalapozza a vélelem használatát. Például ha egy holdingtársaság a közbeiktatott vállalat teljes tőkéjével rendelkezik, amely vállalat ugyancsak rendelkezik egy leányvállalat teljes tőkéjével, akkor megállapítható, hogy az anyavállalat a közbeiktatott vállalat és azon keresztül a leányvállalat felett is meghatározó befolyással bír. Közvetett részesedés esetén a vélelem megdöntésére kétszer is lehetőség van, egyszer a leányvállalat és másodszor a „közvetítő” vállalat kapcsán.¹⁹

Ezzel áttérhetünk a vélelem megdöntésének eseteire. Az Akzo Nobel ügyben²⁰ a Bizottság együttesen és egyetemlegesen vonta felelősségre a csoport tagjait kartelljogsértés miatt. Az indoklás szerint a kartellben az Akzo Nobel csoport gazdasági egységként vett részt, ezért a határozatot a Bizottság a csoport tagjainak címezte. A Bíróság a jogsértők fellebbezésének

¹⁷ C-26/04. számú ügy

¹⁸ T-69/04 Schunk v Bizottság (2008)

¹⁹ C-508/11P ENI v Bizottság (2013)

²⁰ T-330/01 számú ügy

vizsgálatakor hivatkozott a 100%-os tulajdoni részesedéshez kapcsolódó vélelemre, és kifejtette, hogy a vélelem megdönthető. Ez az anyavállalat részére fordított bizonyítási terhet jelent, neki kell bizonyítania, hogy leányvállalatában nem gyakorolt befolyást, tehát olyan bizonyítékokat kell szolgáltatnia, amelyekből egyértelműen megállapítható, hogy az anya- és leányvállalata közötti kapcsolatok az utóbbi függetlenségét igazolják. Ilyennek tekinthetjük a kettejük közötti szervezeti, gazdasági és jogi kapcsolatokat. A vélelem megdöntése eddig nehéznek és ritkaságnak bizonyult, sem a Bíróság sem a Bizottság nem adott konkrét iránymutatást ebben a kérdésben, esetről esetre kell felülvizsgálni a helyzetet.

Anyavállalat felelőssége olyan esetekben ahol nem alkalmazható a vélelem

Olyan esetekben, amikor az anyavállalat részesedése nem éri el a fent tárgyalt hányadot, a Bizottságnak vizsgálnia kell, hogy a leányvállalatban az anyavállalat valóban gyakorolta-e a befolyását, a Bizottság nem hagyatkozhat kizárólag a vélelemre. Például az Otis ügyben²¹ a Bíróság felelősségre vonta az Otis Belgium és a GTO vállalatokat kartelljogsértés ügyében, amelyet azok egy harmadik vállalatban, a GTO-n keresztül követtek el. A két vállalkozás részesedése a GTO-ból 75% és 25% volt, és az eljárás során kiderült, hogy a GTO döntéshozatalához 80%-os többségre volt szükség. Ez elegendő bizonyítékként szolgált a Bíróság számára, és egyetértett a Bizottsággal abban, hogy a GTO üzletpolitikáját valójában a két másik vállalat határozta meg, így az irányítás valójában a két másik vállalkozás részéről valósult meg. A Fuji esetben a létrehozott kartell miatt ugyancsak felelősségre vonták az anyavállalatot, igaz egyetemlegesen a többi résztvevővel. A FEH vállalat 100%-os tulajdonnal rendelkezett a FES vállalatban, amely a közös vállalatban a JAEPS-ben 30%-al bírt (az utóbbiban volt még 50%-os rendelkezése a Hitachinak is). A JAEPS közvetlen felelőssége mellett megállapította a Bíróság a többi résztvevő egyetemleges felelősségét is, egyéb tényezőkre, mint a részesedésre hivatkozva (például átfedések a JAEPS és a FEH/FES között). Az elmondottakból kiindulva megállapíthatjuk, hogy a vélelem alkalmazásának kizártsága esetén is felelősségre vonható az anyavállalat, ehhez azonban szükség van egyéb körülmények elemzésére, értékelésére, amelyekből a tényleges befolyás ténye megállapítható.

²¹ T-145/07. sz. ügy

PASSZÍV RÉSZVÉTEL A VERSENYJOGSÉRTÉSBN

Az EUMSZ. 101. cikke nem tartalmaz kifejezett rendelkezéseket az elkövetőn felül más résztvevőkre, a versenyjogsértő megállapodásban való részvétel megállapításához szükséges feltételek meghatározásával is adós maradt. A Bíróság azonban pótolta a hiányt, és leszögezte, hogy bizonyos esetekben a passzív résztvevők is felelősségre vonhatók, jelentsen az adott versenyjogsértésben való a részvétel csupán tanácsadói szerepet. A passzív szereplőket ezzel a megállapítással bevonta az EUMSZ. 101. cikkének hatálya alá, a következő ügy elemzése kapcsán láthatjuk, hogy a pusztá segítségnyújtás is elegendő ahhoz, hogy a vállalkozás felelősségét megalapozza.

Az AC-Treuhand AG kontra Bizottság ügyben a Bíróság a piacon jelen nem lévő, de a kartellt segítő vállalkozások felelősségével részletesen foglalkozott, leírva azokat a feltételeket, amelyeknek a megléte esetén beszélhetünk a versenyjogsértésben való passzív részvételről. Az ügyben az AC-Treuhand AG a szervesperoxid-gyártó vállalkozások által létrehozott kartell számára nyújtott tájékoztatási, tanácsadó, adatgyűjtési, adatfeldolgozási, logisztikai és okiratőrzési tevékenységet. Maga a kartell az árnövelés harmonizálására és a piacon való részesedés megőrzésére jött létre. Az AC-Treuhand AG a kartell által érintett piacon nem jelent meg, a kartellben való közreműködése csak a fent felsorolt szolgáltatásokra terjedt ki, viszont a Bizottság a közösségi jog megsértése miatt az AC-Treuhand AG-t bírósággal sújtotta. Az AC-Treuhand AG képviselői a vállalkozások közötti megállapodások szűkebb értelmezésére és a piacon való jelenlét hiányára hivatkozva a bizottsági határozatot a Bíróság előtt megtámadták. Az ügyben a Bíróság kimondta, hogy a vállalkozások közötti megállapodások rendszertani és teleologikus értelmezése kizárja a megállapodások szűk értelmezését, és irreleváns az a tény is, hogy a kartell tagjai által kötött megállapodásokban a felperes formálisan és közvetlenül nem volt szerződő fél. A megállapodás létrejöttéhez nem kell teljesíteni szigorú formai követelményeket, akár „gentlemen’s agreement” is megalapozza a passzív részvételt, azonban pusztán egyoldalú magatartás nem elég. Megállapításra került az is, hogy a háttérszolgáltatásokat nyújtó vállalkozás – annak ellenére, hogy nincs jelen a piacon – a kartellben való részvétel miatt felelősséggel tartozik és büntethető. A Bíróság ítélete szerint:

„A jelen esetben a felperes nem úgy viselkedett, mint a kartell passzív bűnsegédje, hanem mint a kartell megfelelő működésének szervezője és őre, aktívan részt vett abban. Tevékenységeinek köszönhetően a felperes jelentősen hozzájárult a kartell működésének fenntartásához és titokban tartásához, tehát a verseny súlyos és tartós korlátozásához.”²²

²² A T-99/04. sz. AC-Treuhand AG kontra Európai Közösségek Bizottsága, 109.pont

A Bíróság úgy foglalt állást, hogy a jogsértés megállapításához nem szükséges, hogy a vállalkozás a kartellból nyereségre, haszonra tegyen szert, ugyanis a jogsértés megállapításának a feltétele nem a gazdagodás, hanem a verseny korlátozásának veszélye (ennek ellenére az AC-Treuhand AG a kartellel kötött megállapodására tekintettel nyereséget szerzett). Éppen ezért a Bíróság kimondta, hogy a tanácsadó cégek az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésének a megsértéséért felelnek, és az EUMSZ 101. cikk (1) bekezdésébe ütköző tevékenység megállapítását a járulékos szolgáltatásokra specializálódott szolgáltatók sajátos formában való működése nem zárja ki, és a jogsértésben közreműködésük miatt kiszabott bírság alól sem mentesíti őket. A Bíróság úgy foglalt állást, hogy a jogsértés megállapításának feltétele - függetlenül attól, hogy a járulékos szolgáltatást teljesítő vállalkozás a piacon részt vesz-e – a vállalkozás aktív és szándékos közreműködése, és a verseny korlátozásának ennek a közreműködésnek a következményeként kell megjelennie.

Az ítélet megállapításait kell alkalmazni olyan vállalkozások vizsgálata esetén, amelyek a versenyellenes magatartást szakértelmük és tevékenységi körük miatt nyilvánvalóan felismerhetik, a Bíróság ezzel a tanácsadó szolgáltatásokat nyújtó vállalkozásokra utalt. A fenti érvekre tekintettel a Bíróság tehát megállapította az AC-Treuhand AG mögöttes felelősségét annak ellenére, hogy az a kartellmegállapodásban félként közvetlenül nem szerepelt.

KARTELLBEN RÉSZT NEM VEVŐ VERSENYTÁRS MAGATARTÁSÁÉRT VALÓ FELELŐSSÉG

A Bíróság az esernyőhatás versenyjogi megítélésének és az abból fakadó kártérítési igények érvényesítésének kérdéséről előzetes döntéshozatali eljárás keretében a C-557/12 számú ügyben foglalt állást. Ahhoz, hogy a Bíróság döntésének elvi megállapításait értékelni tudjuk fontos az umbrella pricing (esernyőhatás) fogalmát elsőként tisztázni. Esernyőhatás akkor jön létre, amikor egy kartellben létrejövő ármegállapodás hatásaként az ármegállapodásban szereplő termékek árait a kartelltől független piaci szereplők autonóm döntéssel a tapasztalt piac ár növekedésére és a kartellre alapozva megemelik. A kartellmegállapodás és az umbrella pricing eredményeképpen a megnövekedett árú termékhez hozzájutó piaci szereplőket kár éri, így felmerül a kérdés, hogy felelnek-e a kartellben résztvevő tagok az esernyőhatás miatt felmerülő kárért. Az említett ügyben a kartell tagjai felvonók és mozgólépcsők beépítésének és karbantartásának áaira vonatkozóan állapodtak meg. Az említett piac területén a kartell tagjai jelentős piaci részesedéssel rendelkeztek, ezért ármegállapodásuk magas árakhoz és piactorzuláshoz vezetett. Az árak emelkedésének

eredményeképpen más, a kartelltől független vállalkozások is áremeléshez folyamodtak, így az esernyőhatás megvalósult, és a mozgólépcsők beépítését és karbantartását igénylő piaci szereplőket kár érte. A károsult az osztrák bíróság (Oberster Gerichtshof) előtt a kartell tagjaitól kártérítést követelt hivatkozva arra, hogy az árak megnövekedéséért és a kár bekövetkezéséért a kartell tagjai felelősek. Az osztrák bíróság előzetes döntéshozatali eljárásban a Bíróságtól kérte, hogy foglaljon állást abban a kérdésben, hogy az EUMSZ 101. cikkét sérti-e a tagállamok jogrendszereinek és bírói döntéseinek azon megállapítása, miszerint kizárt a kartell tagjainak polgári jogi felelőssége azokért a károkért, amik a kartellben részt nem vállaló vállalkozások a kartell tevékenységére tekintettel kialakított magasabb árazásából erednek. A Bíróság az előzetes döntéshozatali eljárásban akként rendelkezett, hogy az EUMSZ 101. cikkét akként kell elemezni, hogy azzal ellentétes a tagállami jog olyan értelmezése, ami kizárja a kartell tagjainak polgári jogi felelősségét az umbrella pricingből eredő károkért, tehát a kartell tagjai felelnek a tőlük független vállalkozások által a kartellre tekintettel megemelt áraiból bekövetkező károkért.

ÖSSZEGZÉS

A fentiekből is látható, hogy a versenyjog területén a másért való felelősség kérdésköre egy igen tág és messzemenő kérdéskört ölel fel. A szabályozás és a kialakult gyakorlat a jogsértő felelősségének megállapításánál jóval távolabb megy, és sokszor a versenyjogsértésért a nem közvetlenül résztvevő személyeket is felelősséggel terheli. A mára kikristályosodott gyakorlat elsősorban az Európai Unió Bírósága és az Európai Bizottság több évtizedes munkájának eredményeképpen bontakozott ki, de nem elhanyagolható a tagállami bíróságok és nemzeti versenyhatóságok szerepe sem. Alapvetően a versenyjog megsértését és a felelősséget a tagállami versenyhatóságok és a Bizottság állapítja meg, a nemzeti bíróságok és a Bíróság elsősorban felülvizsgálati szerepet töltenek be, nem elfelejtve azt a tényt, hogy a Bíróság az a közösségi fórum, aki a jogvitát végsősorban és végérvényesen eldöntheti, ezzel lefektetve a döntéshozatal folyamán használandó elveket, alkalmazandó feltételeket és a követendő gyakorlatot.

A másért való felelősség kérdése több szinten vizsgálható. A leányvállalatban teljes tőkerészesedéssel rendelkező anyavállalat felelősségének megállapítása ügyében már sok tapasztalattal rendelkezik a közösségi jog, véleményünk szerint ebben található meg legtisztábban a másért való felelősség, hiszen az anyavállalat ilyen esetekben jellemzően terjedelmes befolyással rendelkezik, elhalványítva ilyenkor a leányvállalat önállóságát. Jogszerű és célszerű ebben az esetben felelősségre vonni a jogsértés tényleges elkövetőjét. A vállalkozáscsoport és vállalkozások társulásának felelőssége ezzel szemben már egy másik szintre tartozik, a magyar és a közösségi szabályozás különbségének elemzése körében láthattuk, hogy a közösségi jog itt is részletesebb a nemzeti szabályozásnál. Elsőre enyhébb szabályozásnak tűnhet a mérlegelés engedélyezése, azonban annak feltételei leszűkítik a szabad felelősségre vonást, hatékonyabbá téve így a jogsértő magatartást tevő szankcionálást. Az AC-Treuhand eset példáján bemutatott passzív résztvevők felelőssége véleményünk szerint a legtágabb értelmezése a másért való felelősségnek. Az, hogy egy pusztán tanácsadói szerepben lévő vállalkozást vontak felelősségre akár jogbiztonság szempontjából is aggályos lehetne, azonban a Bíróság érvei rávilágítanak, hogy ebben az esetben is olyan résztvevő felelősségét állapították meg, aki a kartelljogsértésben a látszat ellenére ténylegesen részt vett.

IRODALOMJEGYZÉK:

Frank Wijckmans-André Bouquet: 6 Attribution of Cartel Liability (from: Horizontal Agreements and Cartels in EU Competition Law, Oxford University Press 2015)

Lukas Solek: Passive Participation in Anticompetitive Agreements, Journal of European Competition Law & Practice, 2017, Vol. 8, No.1

Antoine Colombani-Jindrich Kloub-Ewoud Sakkers: Part II Specific Practices, 8 Cartels, F Establishing Liability (from: Faull & Nikpay: The EU Law of Competition)

Földi András: A másért való felelősség a római jogban, Budapest, 2004, Rejtjel Kiadó

Nagy-Csongor István: Kartelljogi kézikönyv, Budapest, 2008, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Boytha Györgyné: Versenyjogi jogsértések esetén érvényesíthető magánjogi igények, Budapest, 2008, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.

Kommentár a tisztességtelen piaci magatartás és a versenykorlátozás tilalmáról szóló 1996. évi LVII. törvényhez, GVH

Tóth András: Versenyjog és határterületei – A versenyszabályozás jogági kapcsolatai, Budapest, 2016, HVG-ORAC

Tóth Tihamér: Az Európai Unió Versenyjoga, Budapest, 2014, CompLex Kiadó

HIVATKOZOTT JOGESETEK:

T-99/04. sz. AC-Treuhand AG kontra Európai Közösségek Bizottsága

85/202/EGK bizottsági határozat

T-145/07. sz. ügy

T-69/04 Schunk v Bizottság (2008)

C-508/11P ENI v Bizottság (2013)

T-330/01 számú ügy

T-354/94 számú ügy

C-26/04. számú ügy

30/87CorinneBodson kontra SAPompesfunébresdesrégionslibéréés (1998)

T-107/82AEG TelefunkenAG kontra Bizottság

C-15/74 Centrafarm BV és Adriaan de Pejiper kontra Sterling Drug Inc. (1974)

C-542/14. sz. ügy

Vj/8/2012

Vj-199/2005/246

Vj-199/2005/246 ügy kapcsán Kfv. III. 37.557/2009/18. sz.